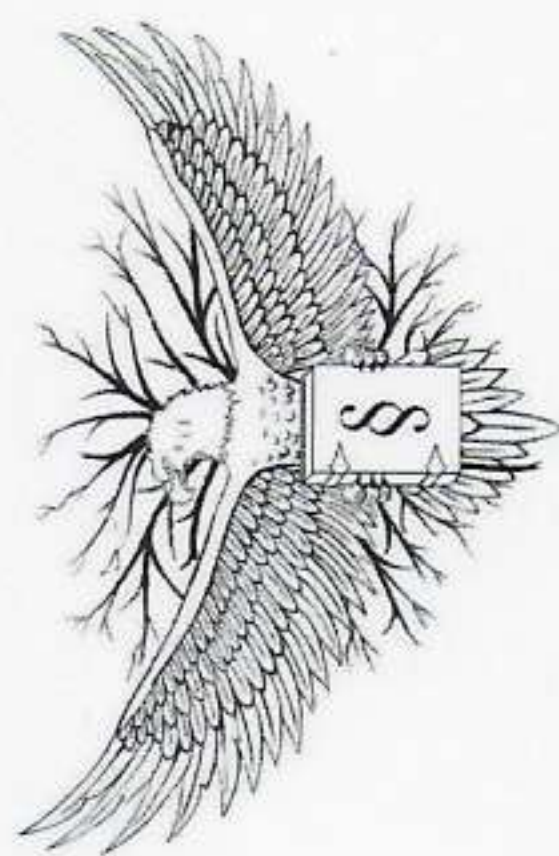

Debreceni Egyetem
Állam- és
Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium

„TRI-ANNO” - „1920-1947-2020”

TANULMÁNYKÖTET

DE Praetor Szakkollégium
Debrecen, 2020

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium

„Tri-Anno”-„1920-1947-2020”

Tanulmánykötet

Debrecen
2020

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium

Főszerkesztő: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin, habil.

Lektorálta: Dr. Papp László, PhD

Szerkesztette: Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett, PhD

Összeállította: Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett, PhD

ISBN: 978-963-490-261-4

© A szerzők, 2020

© DE-ÁJK Praetor Szakkollégium, 2020

© Debreceni Egyetem, 2020

Kiadja a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Technikai szerkesztő: Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett

Fedélterv: Digitall Sapiens Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

Cím betűtípus: Copyright © 2012, Natanael Gama, Font Name 'Cinzel'

Cím betűtípus: Copyright © 2010, Santiago Orozco, Font Name 'Josefin'

Nyomdai előállítás: Digitall Sapiens Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

E-mail: info@digitallsapiens.hu

Felelős vezető: Varga Tibor

Minden jog fenntartva!

Printed in Hungary

Tartalomjegyzék

Dr. Margittay-Mészáros Árpád: Trianon tragikum: Ferenc Ferdinánd álma és XV. Benedek kudarca.....	10
Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin: Trianon és Lausanne: Gondolatok a bukás és a diadal okáról.....	62
Herdon István: Szociális tartalmú jogszabályok a nemzetközi jogalkotás tükrében különös tekintettel az Európai Unióra.....	87
Jóó László Ádám: A magyarországi magánjog kiterjesztése Észak-Erdélyre a második bécsi döntés után.....	112
Németh Tamás: A magyar királyi csendőrség szervezete.....	127
Szabó Mercédesz Ibolya: A trianoni békeszerződés hatása a magyar honvédelem helyzetére jogász szemmel.....	139

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, V. évfolyam, jogász szak

Kulcsszavak: *Northern Transylvania, Second Vienna Award, civil law, decrees*

Bevezetés

Ahogy a Magyar Királyság területén, úgy az Erdélyi Nagyfejedelemségben is császári pátiens léptette hatályba az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyvet (a továbbiakban: Optk.) 1853-ban; igaz, négy hónappal később, szeptember 1-jén. A neoabszolutizmus enyhülésekor, 1861-ben az Országbírói Értekezlet hatásköre nem terjedt ki arra, hogy hatályon kívül helyezze az Optk-t Erdélyben, mint Magyarországon az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokkal (a továbbiakban: ITSZ).¹ Az 1867-es kiegyezéskor előbb kormányrendelet, majd törvény tartotta fenn hatályában, és innen kezdve a magánjogi tárgyú magyar jogszabályokkal számos helyen módosították.² Erdély 1918-1920-as elvesztése csak egyes részeiben érintette, mivel a megszállt területek kormányzótanácsa és Románia 1923-as alkotmányerejű törvénye sem helyezte hatályon kívül. Érdemes megemlíteni, hogy Románia területén ekkor több, különböző jogrendszer állt fenn, hiszen Erdélyben, a Magyarországtól megszerzett többi területen, az Osztrák Császárságtól elfoglalt Bukovinában, az Orosz Birodalom korábbi besszarábiai területén és Ó-Romániában egészen különböző jogszabályok voltak hatályban.³ Ezekre a részleges romániai jogegységesítés fokozatosan hatott. 1940. szeptember 15-én lépett volna hatályba az új román Ptk. és a Kereskedelmi Törvénykönyv nagyobb része, azonban a komoly területi veszteségek miatt későbbre halasztották. 1940. augusztus 30-án a második bécsi döntés révén a Körösvidék, Máramaros déli és Erdély északi része újra a magyar állam fennhatósága alá került, így természetesen kezdetét vette a terület jogrendszerének reintegrálása. A jogalkotó azzal a problémával szembesült, hogy a Király-hágón innen és Máramarosban a magánjog alapját a Trianon előtti magyar szabályozás⁴, azon túl pedig még mindig az Optk. adta, bár

¹ SÁNDORFY Kamill: *Az osztrák polgári törvénykönyv megnekedése Erdélyben*, Gazdasági jog, II. évf. 1941/1. 11.

² MÁRKUS Dezső: *Az osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1907, 3-7. Az Optk. pontos területi hatályára nézve lásd: Uo. 7-10.

³ UJLAKI Miklós: *Az utódállamok jogegységesítő törekvései és a magyar magánjog*, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság, Szeged, 1936, 7-8. o.

⁴ Ahogy a Kúria egy 1943-ban kelt ítéletében rávilágított: „A magyar magánjog a visszacsatolt keleti országrészben a román fohatalom ideje alatt is érvényben volt, s ennélfogva a felperes nem hivatkozhatik (sic!) sikeresen arra sem, hogy mivel a kordébbi perit még a román uradalom ideje alatt indította, ezért az elvont hasznokra

jelentős részét és az egyéb magánjogi tárgyú jogszabályokat újabbak váltották fel.⁵ Ezek közé tartozott többek között a nagykorúság korhatárának leszállítása, a bányatörvényt és a vízjogi, erdőjogi törvényeket felváltó jogszabályok hatályba lépése.⁶

A román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről szóló 1940. évi XXVI. törvénycikk 3. §-ában az országgyűlés felhatalmazta a kormányt arra, hogy a visszacsatolt területek jogrendszerének integrálása érdekében szükséges intézkedéseket tegye (törvényhozási tárgykörben is!). Amíg az országgyűlés vagy a kormány másképp nem rendelkezett, a döntés napján hatályban volt jogszabályok hatályban maradtak.

1. Érvek és ellenérvek a magyarországi magánjog kiterjesztése mellett és ellen

A felhatalmazás alapján alkotott legkülönbözőbb tárgyú rendeletek már az ősz folyamán 2-3 naponta jelentek meg a Budapesti Közlönyben, de a magyarországi magánjogot bevezető fontosabb rendeletekre még várni kellett. Már ez idő alatt komoly vita bontakozott ki abban a tekintetben, hogy mikor és milyen módon kellene végrehajtani a jogegységesítést. Abban szinte mindenki egyetértett, hogy az Optk. idejétmúlt jogszabály⁷, de a legtöbb erdélyi jogász nem szerette volna, ha a kodifikálatlan magyarországi magánjog váltja fel. Bár idegen jogot tartalmazott, amelyet egy oktrojált császári pátiens léptetett hatályba, közel kilencven év alatt hozzászokott a lakosság. Mégsem zárkoztak el egy új kódex bevezetésétől, amely megteremtette volna a jogegységet.⁸ A jogalkotó viszont a további területi revíziók reményében és az időközben kialakult háborús helyzetre tekintettel elzárkózott ettől. Szladits Károly, a kor kiemelkedő magánjogász professzora hosszútávon az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat (a továbbiakban: Mjt.) alapján készített kódexet javasolta bevezetni az ország egész területén,

vonatkozó igénye érvényesítésének, illetve fenntartásának elmulasztása miatt az igényét elenyészettnek tekinteni nem lehet.” Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), Igazságügyminisztériumi levéltár, K 583 Egyesített Kúria Általános iratai (1882-1944)(a továbbiakban: K 583), 179. cs. 59. t., p. 1. 2915/1943/40.

⁵ Az Optk. erdélyi hatályban léteről lásd bővebben: VERESS Emőd, *Kilenc évized – az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv Erdélyben*, In: VERESS Emőd (szerk.), *AD SALUTEM CIVIUM INVENTAS ESSE LEGES TISZTELGO kötet Vékás Lajos 80. születésnapjára*, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2019, 157-171.

⁶ KOLOSVÁRY Bálint: *A magánjog egységesítése*, Gazdasági jog, I. évf. 1940/10. 594.

⁷ A magyarországi magánjog folyamatosan fejlődött, de csak részben hatott az Optk. alkalmazási területén. Ráadásul a kódex 1914-1916-os novellái nem léptek hatályba Erdélyben, de az Osztrák Császársághoz tartozott Bukovinában még igen. Ott 1938 októberéig volt hatályban, amikor felváltotta az ökirályságbeli Polgári Törvénykönyv. BOB, Mircea Dan, *Der Einfluss des ABGB 1811 auf das rumänische Zivilrecht*, In: GEISTLINGER et al. (szerk.), *200 Jahre ABGB. Ausstrahlungen Die Bedeutung der Kodifikation für andere Staaten und andere Rechtskulturen*, MANZ Verlag, Wien, 2011, 145.

⁸ Ism., *Erdély magánjoga*, Erdélyi Jogélet, I. évf. 1942/1-2. 3-6.

azonban a jogegység mielőbbi megvalósítása végett a legcélszerűbbnek tartotta „a magyar magánjog teljes jogszabályállományát, úgy, amint az az anyaországban él, a visszacsatolt erdélyi részekre” kiterjeszteni. Az anyaországi bírói gyakorlatot természetesen nem ismerő erdélyi bíróságok és jogászközönség számára magyar, német és román nyelvű összefoglaló művek kiadását javasolta.⁹ Vele szemben foglalt állást Schuster Rudolf, a m. kir. Szabadalmi Felsőbíróság korábbi elnöke, aki a kodifikációt sürgetve fenntartotta volna hatályában az Optik-t az első magyar magánjogi kódex megalkotásáig.¹⁰ Sándorfy Kamill kúriai bíró pedig minkét megoldást támogatta, mert „A magyar jogi géniusz nem engedheti meg, hogy az osztrák polgári törvénykönyv továbbra is megmaradhasson Erdélyben és amit ebből az idegen jogból letörtek az 1867. évtől kezdve, az 1918. évig alkotott közös magyar törvények, a letörésnek azt a munkáját tovább kell folytatnia a mostani napok jogalkotásának.”¹¹ A kormány Szladits elképzelése szerint, a törvény adta felhatalmazás alapján rendeletekkel léptette hatályba a magyarországi magánjogi joganyagot, azonban az első Polgári Törvénykönyvünk hatályba lépésekor a terület már másfél évtizede nem tartozott a magyar állam fennhatósága alá. Bár hatályos kódexet nem tudtak nyújtani a keleti és erdélyi országrészek lakóinak, az Mtj. nagyban tükrözte a magyarországi magánjogi joganyagot, a Szladits által szerkesztett *Magyar magánjog* utolsó kötete pedig 1942-ben jelent meg, amikor a joganyag kiterjesztése teljessé vált. Ezeken kívül számos összefoglaló mű keletkezett az átmenetet megkönnyítendő, többek között a kolozsvári kir. ítélőtáblán tartott professzori előadások kivonatai. Önmagában a forma is kiváltotta egyesek felháborodását, hiszen törvényi rendelkezést reméltek. Amint fentebb említettem, az Optik-t sem törvény léptette hatályba, és később is csak a hatályban tartó kormányrendelet nyert törvényi elismerést. 1940-ben pedig a törvényhozás általános felhatalmazást adott a kormánynak a jogrendszer reintegrációjára, amely a magánjogra is kiterjedt, így egyetlen rendelet sem nélkülözte a törvényi alapot.¹²

2. Az 1440/1941. M. E. számú kormányrendelet

A román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészen az ingatlanokra vonatkozó magánjogi jogszabályok hatályának kiterjesztéséről szóló rendelet, ahogyan

⁹ SZLADITS Károly: *Erdély-részi magánjog*, Gazdasági Jog, I. évf. 1940/8. szám. 471-473.

¹⁰ SCHUSTER Rudolf: *Erdély – és a magánjog*, Magyar Jogi Szemle, XXI. évf. 1940/17. szám. 325-327.

¹¹ SÁNDORFY: i.m. 16.

¹² TURY Sándor Komél: *Magánjogunk egyesítésének befejezése, különös tekintettel annak jogforrástani vonatkozásaira*, In: *Universitas Francisco-Josephina Acta Juridico-Politica* 6, Kolozsvár, 1942. 16-17.

címében is szerepel, számos, ingatlannal kapcsolatos jogszabályt léptetett hatályba, amelyek az osztatlan közös legelők, vitézi telek, társasháztulajdon, jelzálog etc. kérdését szabályozták.

Azonban nem emiatt érdemes kiemelni a rendeletek sorából, hiszen két hangsúlyos szakaszt is tartalmazott. Lehetővé tette az 1918. október 28. és 1940. szeptember 15. között kötött, ingatlan elidegenítésére vagy megterhelésre vonatkozó jogügyletek megítélését, ha azok „súlyos anyagi vagy más károsodással fenyegető s a jogszerező fél érdekét szolgáló hatósági intézkedés, vagy más hatósági közvetlen vagy közvetett kényszer, vagy valamely kényszerítő hatósági intézkedés kieszközlésével való fenyegetés hatása alatt” köttetnek. Ezen kívül azt is lehetett kérni a bíróságtól, hogy a jogellenesség vizsgálata nélkül állapítsa meg azt, hogy az elidegenítéskori ellenérték a rendes ingatlanforgalmi árak hiánya miatt a méltányossággal ellentétben állóan alacsony volt.¹³ Míg az első esetben a pernyertes felperes (korábbi tulajdonos) visszakapta ingatlanát, az alperes (aktuális tulajdonos) pedig a vételárat (esetleg részletekben), addig a különbözet méltányos enyhítésére vezethetett, ha megállapítást nyert, hogy a vételár a vevő számára a méltányossággal ellentétben álló nyereséget hozott.¹⁴ A rendelet alapján több ezer peres és nemperes eljárás indult, amelyek a jogalkotó szándéka szerint a korábban végrehajtott román földbirtokpolitika magyar szempontból előnytelen eredményeit voltak hivatottak korrigálni. Szinte rögtön komoly vitát váltott ki a jogszabály, hiszen felmerült a kérdés, hogy a vevő miért fizessen ismét az ingatlanért, ha azt az áruházasakor fennállt értékvizonyok szerint egyszer már megvásárolta? Az 1942 telén indult Erdélyi Jogélet című folyóiratban megjelent cikkek és joggyakorlat-ismertetések hónapokig szinte csak ezzel foglalkoztak.

3. További rendeletek

A személyi és családi jog egyes rendelkezéseinek a keleti és erdélyi országrészen hatálybaléptetéséről szóló 1600/1941. M. E. számú rendelet¹⁵ 1941. március 15-én lépett

¹³ Például a magyar-román határ közelében a román állam alacsony áron sajátított ki termőföld ingatlanokat, amelyeket román földműveseknek juttatott. 1923-tól falusi ingatlanokkal csak román állampolgárok rendelkezhetek, így a magyar állampolgárságot választó korábbi erdélyi lakosoknak el kellett idegeníteniük ingatlanukat az aktuális (nem feltétlenül a legkedvezőbb) áron. GLÓSZ Miksa: *Az 1440/1941. M. E. számú rendelet 6-11. §-ainak és az ezek alkalmazása körül kialakult nézeteknek és bírói gyakorlatnak ismertetése*, Erdélyi Jogélet, I. évf. 1942/3. szám. 2.

¹⁴ Kezdetben nem volt egyértelmű, hogy mi tekintendő viszonyítási alapnak a súlyos kár megállapításánál. Hiszen az ingatlan „rendes” értékét, amely az egészséges piaci viszonyok között alakult volna ki, meg kellett állapítani valamilyen módon. Ehhez a bíróságok figyelembe vették az ingatlanok 1918. október 28. előtti és 1940. szeptember 15. utáni értékét és a lejárfolyamatát is.

¹⁵ Az igazságügyminiszteri előterjesztésből kiderül, hogy a rendelet tervezetét az erdélyi (bizonyára a visszacsatolt keleti országrész is értendő ez alatt) ítélőtáblai elnökökkel, országgyűlési képviselőkkel és kiküldött szakértőkkel

hatályba, és többek között kiterjesztette a nagykorúság magyarországi szabályait. Ettől kezdve mindenki a 24. életévének betöltése után vált nagykorúvá, azonban a korábban elért nagykorúságot ez nem érintette, és a nő a házasságkötéssel fiatalabb korban is nagykorúvá váltak. Romániában a 21. életév betöltése jelentette a cenzúrát.¹⁶ Ismét hatályba léptette a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikket, amely jelentős módosításokkal még mindig hatályban volt a korábban a Magyar Királysághoz tartozott területeken¹⁷, és a törvényesítés és örökbefogadás is a magyarországi jogszabályok szerint történt attól kezdve. Mivel az örökbefogadott 1941. július 11-én nyújtotta be kérvényét az igazságügyminiszterhez, amelyben az örökbefogadási szerződés megerősítését kérte, a nagyváradi kir. ítélőtábla okkal hivatkozott az Mtj. 213-214. §-aira és a 81. számú polgári jogegységi döntvényére¹⁸, mint a magyar magánjog forrásaira. Ugyanis az örökbefogadó szülők még a fenti időpont előtt elhunytak, így hiába erősítette meg a miniszter a szerződés, a kir. ítélőtábla és a Kúria egyező álláspontja szerint családi jogi viszony nem jött létre.¹⁹ Bár kifejezett utalás nélkül, az Mtj. 214. szakaszához meglehetősen hasonló szövegezéssel állapította meg a bíróság egy másik esetben az örökbefogadási szerződés érvényességét, amelyet az örökbefogadó halála után, de még életében megindított eljárásban erősített meg a román igazságügyminiszter 1936-ban.²⁰

A magyar kötelmi és hiteljogi jogszabályoknak a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészre kiterjesztéséről szóló 5460/1941. M. E. számú rendelet kihirdetése után két nappal, 1941. július 24-én lépett hatályba. Ezt megelőzően már számos rendelet²¹ alkotott a kormány, amelyekkel a fenti jogterületek magyarországi szabályanyagát léptette hatályba a visszatért területeken, így a most tárgyalta jogszabály a folyamat lezárásának tekinthető.

történt egyeztetés után alkották. MNL OL, Miniszterelnökségi levéltár, K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1867-1944)(a továbbiakban: K 27), 1941.02.28., 71.

¹⁶ Az 1924. április 11-én kihirdetett román törvény szállította le akképp, hogy az okiráltságbeli Polgári Törvénykönyv erről rendelkező szakaszait kiterjesztette az ország egész területére. UJLAKI Miklós, *A magyar magánjog módosulási Romániában*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1934. 52-53.

¹⁷ UJLAKI: *A magyar...* i.m. 80-81.

¹⁸ Ez az 1936-ban alkotott döntvény kimondta, hogy „Az örökbefogadási szerződésnek magánjogi vonatkozásban való érvényességéhez is a szerződésnek kormányhatósági megerősítése szükséges.” BODA Gyula – VINCENTI Gusztáv (szerk.), *A Jogi Hírlap Döntvénytára, Magánjog III.*, Budapest, 1936. 208.; Erdemes megjegyezni, hogy jelen esetben az örökbefogadási szerződést 1929-ben kötötték, amikor a román igazságügyminiszter jóváhagyására lett volna szükség, azonban sem a megerősítést, sem az elutasítást, sem a kérvény elküldését nem tudta hitelemről bizonyítani az örökbefogadott. Lásd: UJLAKI: *A magyar...* i.m. 96.

¹⁹ MNL OL, K 583, 234. cs. 59. t., P. I. 1581/1944/49.

²⁰ „Már pedig jogszabály, miszerint az örökbefogadó vagy az örökbefogadandó halála után megerősített örökbefogadó szerződés is hatályos, ha azt az egyik szerződő fél az igazságügyminiszterhez vagy az általa hivatott más közhatalomhoz megerősítés végett a meghalt fél életében bemutatva vagy erre megbízást adott.” Ugyanebben az ítéletben az Mtj. 215. szakaszát szó szerint idézte: „[...] jogszabály, miszerint az örökbefogadással az örökbefogadott az örökbefogadó törvényes gyermekének jogállásába lép [...]” Lásd: MNL OL, K 583, 111. cs. 60. t., P. I. 3280/1942/21.

²¹ MNL OL, K 27, 1941.07.22., 24-25.; Lásd: pl. 3.960/1941. M. E. számú rendelet a váltójog és a csekkjog szabályainak a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi országrészre kiterjesztéséről.

Példaként említem, hogy a kft-nek és a csendes társaságnak Magyarországon akkor már tíz éve teret engedő 1930. évi V. törvénycikket ez léptette hatályba. A kft. szerepelt az 1940-es román Kereskedelmi Törvénykönyvben is, de mint tudjuk, ennek nagyobb része nem lépett hatályba, ezt megelőzően pedig csak az Osztrák Császárságtól elfoglalt Bukovinában volt létező társasági forma. Akkori magánjogunk sporadikusságára jellemzően a hatályba léptető rendelet taxatív felsorolt számos jogszabályt (például a kamatokról szóló törvénycikkeket vagy a fogadós felelősségéről és az elszállásoláson alapuló és ezzel kapcsolatos követeléseinek biztosításáról szóló 1924. évi XIII. törvénycikket), amelyek tartalmát a tárgyalta korszakban nem egyetlen magánjogi kódex foglalta magában. Az 1875. évi kereskedelmi törvény legtöbb rendelkezése még ekkor is hatályban volt a visszacsatolt területen, így az átmenet nem okozhatott nehézséget. A román Kereskedelmi Törvénykönyvnek a részvénytársaság közgyűlésére vonatkozó egyetlen hatályba lépett része és a bizományra, a szövetkezetekre, valamint a közraktári jegyre vonatkozók mellett a cégjogi szabályokban mutatkozott eltérés a magyarországi normákhoz képest.²² Az igazságügyminiszter előterjesztésében itt is kiemelte, hogy a marosvásárhelyi, kolozsvári és nagyváradi kir. ítélőtáblák elnökei, az Erdélyrészi Gazdasági Tanács²³ elnöke és főtitkára, valamint dr. Tusa Gábor és dr. Bartha Ignác országgyűlési képviselők (gazdasági jogászok) megtehették észrevételeiket a tervezettel kapcsolatban.²⁴

4. A 740/1942. M. E. számú kormányrendelet

A magyar magánjog hatályának a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekre általános kiterjesztéséről szóló rendelet 1. §-a kimondta, hogy „a jelen rendelet hatálybalépésének napján a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen a magyar magánjognak azokra a jogviszonyokra vonatkozó szabályai is hatálybalépnek, amelyek tekintetében az 1940. XXVI. t.-c. 3. §-ában foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott rendeletek még nem rendelkeztek.” A rendelet 1942. március 1-től hatályba léptetett több, nem nevesített, szerzői jogra, házassági vagyoni jogra és öröklési jogra vonatkozó jogszabályt. Ebben a fejezetben az átmenetet biztosító rendelkezések mellett nagyobb hangsúlyt fektettek azokra a jogforrásokra,

²² BARTAL Ernő: *Az Erdélyben hatályos kereskedelmi jog*, Gazdasági Jog, I. évf. 1940/9. 559.

²³ Teleki Pál miniszterelnök kezdeményezésére hozták létre ezt a tanácsadó, véleményező szervezet Kolozsvár székhellyel 1940. szeptember 14-én (tehát egy nappal a megszállás befejezése után). Tagjai az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság képviselői voltak. Másol Erdélyi Gazdasági Tanács néven is szerepel. Lásd: TÓTH-BARTOS András: *Észak-Erdély reintegrációjának kérdése a második bécsi döntés után*, Magyar Kisebbség, IX. évf., 2005/3-4. 409.

²⁴ MNL OL, K 27, 1941.07.22., 34.

amelyekből a magyarországi magánjog megismerhető volt, és amelyekre a keleti és erdélyi országrészek bíróságai döntéseiket alapították.

A magyarországi szerzői jogi joganyagot látszólag könnyen meg lehetett ismerni a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikkből, azonban a bírói gyakorlat ismerete itt is legalább annyira elvárt volt, mint a magánjog egyéb területein, amelyek alapjául nem feltétlenül szolgált törvény. Ezen a – már akkor is – dinamikusan fejlődő jogterületen több tekintetben meghaladtottá vált, két évtizeddel korábbi magyar és az 1923-as román jogszabály eltérően értelmezte a szerzői jogot, amennyiben az utóbbi egyfajta tulajdonjogként kezelte, szemben az előbbivel.²⁵ A szerzői jog mindkét szabályozás szerint a törvény erejénél fogva, bejelentés nélkül keletkezett, azonban a biztosítása és nyilvántartása végett ismét be kellett jelenteni az igényeket 1942. június 30-ig.

4.1. Házassági vagyonjog

A hatályba léptetett magyar magánjog területei közül talán a házassági vagyonjog és az öröklési jog tartalma tért el leginkább az Optk. szabályanyagától, ami magyarázatot adhat arra, hogy miért a jogegységesítést befejező jogszabály rendelkezett róluk. Az Optk. 1220. §-a akképpen rendelkezett, hogy a menyasszony szülei vagy nagyszülei kötelesek voltak hozományt adni neki, ha maga nem rendelkezett megfelelő vagyonnal ehhez. Az 1231. § a vőlegény szülei vagy nagyszülei részére ugyanilyen kiházasítási kötelezettséget írt elő. Mivel a magyarországi magánjog és az azt tükröző Mj. sem ismert ilyen kötelezettséget, az átmenet érdekében meg kellett határozni azt, hogy az időben meddig terjed. Ha a hatálybalépés (1942. március 1.) előtt megtörtént az eljegyzés, a hozományadási kötelezettség fennállt (5. §). Viszont az eljegyzés tartalma nem volt meghatározva, így vita adódhatott abból, hogy megtörtént-e a rendelet hatálybalépése előtt vagy nem.²⁶

Az Optk. szerint a házastársak között csak abban az esetben keletkezett vagyonközösség, ha ebben megállapodtak és a megállapodást szerződésbe foglalták (1233. §). Ezzel szemben a magyar magánjog alapján a nemes vagy honoráció²⁷ származású férjvel kötött házasság kivételével vagyonközösség keletkezett. A rendelet hatálybalépése előtt kötött,

²⁵ BALÁSP. Elemér: *A magyar szerzői jog szabályainak kiterjesztése a felszabadult keletmagyarországi és erdélyi országrészekre*, In: *Universitas Francisco-Josephina Acta Juridico-Politica* 6., Kolozsvár, 1942. 69-76.

²⁶ DEZSŐ Gyula: *Erdély új házassági vagyonjoga*, Magyar Jogi Szemle, XXIII. évf. 1942/7. szám. 122-123.

²⁷ „... így nevezetnek nálunk általában a magasabb szellemi kvalifikációval és megfelelő társadalmi állással bíró s származásuk szerint nem nemes egyének; különösen ügyvédek, orvosok, mérnökök stb., kiknek foglalkozásai tisztelendővel szokás viszonzni.” MARKUS Dezső: *Magyar Jogi Lexikon IV. kötet*, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1903. 182.

vagyonközösséget keletkeztetett szerződésre a megkötésekor hatályos jogszabályokat kellett alkalmazni. A korábban kötött házasságok tekintetében a rendelet nem keletkeztetett vagyonközösséget. A rendelet minisztertanácsi ismertetésekor az igazságügyminiszter kiemelte, hogy az 1853 előtti erdélyi házassági vagyonjogban lényegében azonos szabály vonatkozott a közszerzeményre, mint Magyarországon. A szász szabályok pedig, habár eltértek a magyartól és a székelytől, korántsem egyeztek az Optk. teljes vagyonelkülönítésre épülő rendelkezésével. „*A magyar jogfejlődés természetes irányának lehet tehát tekinteni, ha a magyar magánjognak a közszerzemény jogintézményére vonatkozó rendelkezései változatlan alakban léptetnek a visszacsatolt keleti és erdélyi területen hatályba.*”²⁸ Ezen kívül eltérések jelentkeztek a nászajándékot, a szabadvagyon és a hitbért illetően is.²⁹

A hatályba lépő jogszabályok értelmében járó hitbér a feleséget abban az esetben is megillette, ha a házasságot a rendelet hatálybalépése előtt kötötték. Ha a férj a feleségnek a rendelet hatálybalépése előtt nászajándékot (Morgengabe) ígért, a feleség törvényes hitbér címén csak a nászajándékot meghaladó értéket követelhetette. A törvényes hitbérnek a jogszabályokban megállapított összegét az 1848. előtti fennállott rendi állás szerint különböztető jogszabályoknak időközben beállott elavulása következtében a férj vagyoni helyzetének és társadalmi állásának megfelelően kellett megállapítani (9. §).

4.2. Öröklési jog

Az öröklési joggal kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy ekkor Magyarországon ez sem egyetlen jogszabálya volt foglalta, hanem főként az ITSZ-ből, a jogirodalomból és az Mj-n alapuló bírói gyakorlatból volt megismerhető. E jogág szabályainak kiterjesztésekor számos átmeneti rendelkezésre volt szükség.

Az Optk. szerint az örökség megszerzéséhez elfogadó nyilatkozatra volt szükség (addicionális öröklés), ezzel szemben a magyar öröklési jogban az örökhagyó halálakor az örökség enélkül szállt át (ipso iure öröklés).

Ha az örökség a rendelet hatálybalépése (1942. március 1.) előtt nyílt meg, az örökség megnyíltakor hatályban volt öröklési jogot kellett alkalmazni (10. §). A marosvásárhelyi kir. ítélőtábla erre és az alább ismertetendő 12. szakaszra hivatkozva az Optk. rendelkezései alapján döntötte el a jogvitát az 1942. július 7-én a székelyudvarhelyi kir. törvényszék előtt indult pert

²⁸ MNL OL, K 27, 1942.02.03.,

²⁹ DEZSŐ: *i.m.* 122.

követő fellebbezési eljárásban, hiszen az örökhagyó végrendelete 1929-ben kelt, az örökség pedig 1931-ben nyílt meg.³⁰

Érdekesnek tekinthető, hogy a marosvásárhelyi kir. ítélőtábla egy végrendelet tartalma feletti vita lényegét akképp világította meg, hogy összevetette az Optk. és a *hazai jog* rendelkezéseit. Ugyanis a gyergyószentmiklósi román járásbíróson román nyelven írásba foglalt tanúvallomásokból nem derült ki egyértelműen, hogy a leszármazók hátrahagyása nélkül elhunyt, de előtte magyar nyelven, szóban végrendekezett örökhagyó a felesége részére tulajdonjogot vagy hasznélvezeti jogot kívánt hagyni? A kir. ítélőtábla a rendelet hatálybalépése után alig egy hónappal rámutatott arra, hogy a feleség melletti törvényes örökösök azért tulajdoníthatnak ekkora jelentőséget a végakarat tartalmának, mert leszármazók hiányában az Optk. 757-758. §-ában szereplő házastársi törvényes öröklés alapján a vagyonnak mindössze egynegyed része illette meg az özvegyet, míg a hazai jog szerint az ági vagyonon kívül a teljes vagyon feletti tulajdonjog.³¹

4.2.1. Ági öröklés a Királyhágón innen és túl

A visszacsatolt keleti országrészen a román főhatalom idején is szakadatlanul érvényesült az ITSZ 10-12. szakaszai által konstruált, és a megszüntetett ősiség intézményéből származtatott ági öröklés (így az Mtj-ben, csakúgy, mint az 1959. évi és a jelenleg hatályos Ptk-ban), amelyet egészen eltérően tartalmazott az Optk. Ha az örökség a rendelet hatálybalépése után nyílt meg, a hatályba lépő jogszabályoknak az ági öröklésre vonatkozó rendelkezéseit annak a vagyonnak a tekintetében is alkalmazni kellett, amely a rendelet hatálybalépése előtt hárult az örökhagyóra (11. §). Ez alapján az 1942. június 26-án lemenők, házastárs és végrendelet hátrahagyása nélkül elhunyt Klein Jenő örökhagyó szülei már nem az Optk. 735. §-a szerint örökölték egyenlő arányban fiuk hagyatékát, hanem a magyar magánjog szerint. Mivel a hagyaték tárgyát képező jutalékra való jogosultságot még 1940. március 5-én egyenlő arányban kapta szüleitől, az apai és az anyai ág kizárólag ezért részesült egyenlő arányban belőle.³²

³⁰ MNL OL, K 583, 179. cs. 59. t., P. I. 2508/1943/16.

³¹ MNL OL, K 583, 110. cs. 59. t., P. I. 3526/1942/21.

³² MNL OL, K 583, 180. cs. 60. t., Pk. I. 3152/1943/8.; A jogvita abból bontakozott ki, hogy az örökhagyó szülei a hagyaték egyenlő arányban való átadását kérték a szamosújvári kir. járásbíróstól arra hivatkozva, hogy akképp egyeztek meg. A bíróság visszautasította a kérelmüket, mert nem csatolták hozzá az 1927. évi IV. törvények (Örökösödési Eljárású Novella, a továbbiakban: Öen.) 12. §-a szerinti okiratba foglalt egyezségüket. A dési kir. törvényszék ugyanakkor rámutatott arra, hogy az egyenlő arányú öröklés, valamint az eszmei hányad átadására vonatkozó kérélem miatt ilyen egyezsége nem volt szükség.

A Kúria a nagyváradi kir. ítélőtábla egyik ítéletével szembeni felülvizsgálati kérelem tárgyában hozott határozata szerint az ITSZ 10. §-a alapján nem minősült ági vagyonnak az a két ingatlan, amelyet az örökhagyó vétel útján szerzett, tehát az ítélőtábla nem sértett anyagi jogszabályt ennek megállapításával.³³ Az utóbbi fórum egy 1943-ban kihirdetett ítéletében ekképp foglalta össze az ági öröklés lényegét: „Idevonatközoan téves az elsőbírósnak [szatmárnémeti kir. törvényszék] az a jogi álláspontja, hogy a felperes ági öröklés jogcímén igényt csak a szülei utáni hagyatéki eljárások során érvényesíthetett volna, azonban nem érvényesíthet ily igényt a testvére utáni hagyatéki eljárás során. Épen ellenkező a jogszabály. Ági öröklésnek ugyanis csak leszármazó örökösök nem létében van helye. A leszármazó örökös tehát a szülői hagyatékban ági öröklés címén juttatást nem kaphat. Ellenben ági öröklésnek van helye a testvér hagyatékában, ha utána leszármazó örökös nem marad, és van a hagyatékában közös törzselődőtől visszteher nélkül hárult vagyon.”³⁴ Egy korábbi, fentebb említett ítéletében pedig a Kúria 228. számú elvi határozatát vette alapul, így az örökhagyó ági jellegű ingatlanai eladási árából vásárolt ingatlanokat nem ági, hanem szerzeményi ingatlanoknak minősítette.³⁵

4.2.2. További rendelkezések

Az Optk. csak a házastársak közötti öröklési szerződést engedte meg, a magyar öröklési jog viszont nem tartalmazott ilyen korlátozást, de mindkét esetben az írásbeli végrendelet kritériumai voltak irányadók.³⁶

A jobbágyok örökösödéséről szóló 1840. évi VIII. törvénycikk 18. §-ának az özvegyi jogra vonatkozó rendelkezéseit – az idők során kialakult bírói gyakorlatnak megfelelően az 1848 előtt fennállott rendi különbségekre tekintet nélkül – annak az özvegynek az özvegyi joga tekintetében kellett alkalmazni, akinek férje földműveléssel, a falusi lakosság körében szokásos más munkával vagy a városba kereset végett költöző falusi népeségnek a városban szokásos munkájával kereste kenyerét. Az özvegyi öröklés körében a jogszabályoknak az idők során kialakult bírói gyakorlat szerint már elavult rendelkezései nem voltak alkalmazhatók (21. §).³⁷

³³ MNL OL, K 583, 111. cs. 61. t., P. I. 3283/1942/32.

³⁴ MNL OL, K 583, 180. cs. 61. t., P. I. 39/1943.

³⁵ MNL OL, K 583, 111. cs. 60. t., P. I. 3280/1942/21. V. ö.: *Polgári jogi Határozatok Tára*, 2. kötet, Budapest, 1929. 39-40.

³⁶ SZÁSZY István: *Magánjogunk egységesítése az öröklési jog terén*, Universitas Francisco-Josephina, Kolozsvár, 1942, 15.

³⁷ Ezek, valamint a fentebb tárgyalt, hitbére vonatkozó rendelkezések az észak-erdélyi jogászok aggodalma miatt lettek a rendelet részévé. „Ez egyúttal a képviselőház erdélyi tagjai is megnyugtathatja abban a tekintetben, hogy a magyar jogszabályokkal együtt az 1848 előtti rendi álláson alapuló különbség tételek a visszacsatolt országrészen nem élednek fel.” MNL OL, K 27, 1942.02.03., 73.

A rendelet – ahogyan a fentiekből kitűnik – a magánjog szokásjogi részét is hatályba léptette, amit a legtöbb kritika ért, és egyáltalán nem alaptalanul. Hogyan lehet hatályba léptetni szokásjogot, amikor az ahhoz a területhez kötődik, amelyen kialakul? Lehet-e egységes szokásjogról beszélni az anyaországon belül? A sporadikus, esetenként íratlan magyarországi szokásjog milyen formában ismerhető meg a visszacsatolt területeken? Többek között ezek a kérdések merültek fel 1941-1942 fordulóján, amikor az igazságügyi tárca nyilvánosságra hozta a rendelet tervezetét. Talán a kifejezett ellenállás miatt nem kérték ki az érintett ítélőtáblai elnökök (akikről az előterjesztés hallgat), mint a jogászság képviselőinek véleményét, amellet, hogy az Erdélyi Gazdasági Tanács és a képviselőház igazságügyi és közjogi bizottságának erdélyi tagjai kifejtették véleményüket.³⁸

Összegzés

A magyar kir. kormány az országgyűléstől kapott felhatalmazás alapján rendeletekkel terjesztette ki a magyarországi magánjog hatályát a visszacsatolt területekre. A bevonulástól számított másfél év alatt végbement az integráció (legalábbis jogforrási szinten), amely sok vitát váltott ki a gyorsasága és a kodifikáció hiánya miatt. Ennek eredményeképpen az Optk. Észak-Erdélyben, majdnem 90 év után végleg hatályát veszítette (Dél-Erdélyben 1943-ban), és a 22 éves román fennhatóság alatt hatályba lépett jogszabályokat is felváltották a magyarországiak. Az Erdélyi Jogélet c. folyóirat mellett a Magyar Jogi Szemlében, a Jogszegyleti Értekezésekben, a Királyi Közjegyzők Közlönyében és a Gazdasági Jogban rendszeresen jelentek meg cikkek, tanulmányok. 1944 őszén a szovjet és a román hadsereg elfoglalta a második bécsi döntéssel Magyarországnak juttatott területeket, 1945 áprilisában pedig a román jogalkotó kiterjesztette az 1864-es román Ptk. hatályát ezekre a területekre, és az ez által nem érintett jogszabályokat is hatályon kívül helyezte. A m. kir. kormány jogszabályokat hatályba léptető és átmeneti rendelkezései pozitív és negatív példaként szolgálnak azokra az esetekre, amikor régi és új jogszabályok közötti átmenetet kell biztosítani.

Dolgozatomat egy idézettel zárom, amely az Erdélyi Jogélet legelső számaiban jelent meg, és amely a Marosvásárhelyi Ügyvédi Kamara jogegységesítéssel kapcsolatos felterjesztését tartalmazó cikk bevezetésében szerepel. A szerzője ismeretlen, de elképzelhető, hogy a főszerkesztő ügyvéd, Dr. Zágoni Bodolla Ferenc írta, miután a kormány nyilvánosságra hozta a fent említett 740/1942. M. E. számú rendelet tervezetét. „Hisszük, hogy nem végzünk

³⁸ MNL OL, K 27, 1942.02.03., 73.

felesleges munkát, mert nem csak a jelenkor jogászközönségét tájékoztatjuk ezzel, de a hozzászólások, a jövő tekintetéből is, bizonyos vonatkozásban, jogtörténelmi dokumentum jellegűek fognak maradni.” A szerző majdnem nyolcvan évvel ezelőtt az utókorak szánta a gondolatait, és íme, e sorok írója és olvasói érdeklődése által a szándéka beteljesült.

Abstract

The extension of the Hungarian private law in Northern Transylvania, after the Second Vienna Award

Through the Second Vienna Award, Northern Transylvania and other regions were reunited with the Kingdom of Hungary in 1940. The Hungarian government adopted several decrees in order to extend the scope of Hungarian private law to these regions. The most discrepancies were shown between the non-codified Hungarian private law and the Austrian Civil Code (entered into force in 1853) in relation to the rules of the matrimonial property law and the law of succession. Despite the initial fears, legal professionals could confidently apply Hungarian legal sources (mostly judicial practice). In autumn 1944 the Romanian and Soviet armies occupied the mentioned regions and the scope of Romanian Civil Code was extended to there in 1945. In this essay I tried to outline the most significant transitional provisions which can be positive or negative examples, when new rules have to replace old ones. However I also analysed contemporaneous judicial documents to reach a conclusion on the effectiveness of these provisions.

Irodalomjegyzék

Könyvek

- BODA Gyula – VINCENTI Gusztáv (szerk.)(1936): *A Jogi Hírlap Döntvénytára*. Magánjog III., Budapest, 791.
- MÁRKUS Dezső (1907): *Az osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 346.
- MÁRKUS Dezső (1903): *Magyar Jogi Lexikon*, IV. kötet. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 912.
- Polgári jogi Határozatok Tára*, 2. kötet (második kiadás). Budapest, 1929. 346.
- SZÁSZY István (1942): *Magánjogunk egységesítése az öröklési jog terén*. Universitas Francisco-Josephina, Kolozsvár, 40.
- SZLADITS Károly (szerk.)(1939): *Magyar magánjog*, VI. kötet, Öröklési jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 584.
- UJLAKI Miklós (1934): *A magyar magánjog módosulásai Romániában*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 194.
- UJLAKI Miklós (1936): *Az utódállamok jogegységesítő törekvései és a magyar magánjog*. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság, Szeged, 28.
- VERESS Emőd (szerk.)(2018): *Erdély jogtörténete*. Forum Iuris, Kolozsvár, 592.

Tanulmányok

- BALÁS P. Elemér (1942): *A magyar szerzői jog szabályainak kiterjesztése a felszabadult keletmagyarországi és erdélyi országrészekre*. In: Universitas Francisco-Josephina Acta Juridico-Politica 6., Kolozsvár, 63-98.
- BOB, Mircea Dan (2011): *Der Einfluss des ABGB 1811 auf das rumänische Zivilrecht*. In: GEISTLINGER et al. (szerk.): 200 Jahre ABGB. Ausstrahlungen Die Bedeutung der Kodifikation für andere Staaten und andere Rechtskulturen. MANZ Verlag, Wien, 143-148.
- TÚRY Sándor Kornél (1942): *Magánjogunk egységesítésének befejezése, különös tekintettel annak jogforrástani vonatkozásaira*. In: Universitas Francisco-Josephina Acta Juridico-Politica 6., Kolozsvár, 3-26.
- VERESS Emőd (2019): *Kilenc évtized – az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv Erdélyben*. In: VERESS Emőd (szerk.): AD SALUTEM CIVIUM INVENTAS ESSE

LEGES Tiszteltgő kötet Vékás Lajos 80. születésnapjára. Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 157-171.

Folyóiratcikkek

- BARTAL Ernő: *Az Erdélyben hatályos kereskedelmi jog*, Gazdasági Jog, I. évf., 1940/9. 559.
- DEZSŐ Gyula: *Erdély új házassági vagyonjoga*, Magyar Jogi Szemle, XXIII. évf., 1942/7. 122-123.
- GLÓSZ Miksa (1942): *Az 1440/1941. M. E. számú rendelet 6-11. §-ának és az ezek alkalmazása körül kialakult nézeteknek és bírói gyakorlatnak ismertetése*. Erdélyi Jogélet, I. évf., 1942/3.
- KOLOSVÁRY Bálint (1940): *A magánjog egységesítése*. Gazdasági Jog, I. évf., 1940/10. 594.
- SÁNDORFY Kamill (1941): *Az osztrák polgári törvénykönyv megrendése Erdélyben*, Gazdasági jog, II. évf., 1941/1. 11-17.
- SCHUSTER Rudolf (1940): *Erdély – és a magánjog*, Magyar Jogi Szemle, XXI. évf., 1940/17.
- SZLADITS Károly (1940): *Erdély-részi magánjog*. Gazdasági Jog, I. évf., 1940/8. 471-473.
- TÓTH-BARTOS András (2005): *Észak-Erdély reintegrációjának kérdése a második bécsi döntés után*, Magyar Kisebbség, IX. évf., 2005/3-4. szám. 401-413.
- Ism., *Erdély magánjoga*, Erdélyi Jogélet, I. évf., 1942/1-2. szám. 3-6.

Jogforrások

1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről
1876. évi XVI. törvénycikk a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kelleiről
1927. évi IV. törvénycikk az örökösödési eljárásról alkotott 1894. évi XVI. törvénycikk módosításáról
- Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének 1928. évi törvényjavaslata
1940. évi XXVI. törvénycikk a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről
- A m. kir. minisztérium 1941. évi 1.440. M. E. számú rendelete a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészen az ingatlanokra vonatkozó magánjogi jogszabályok hatályának kiterjesztéséről
- A m. kir. minisztérium 1941. évi 1.600. M. E. számú rendelete a személyi és családi jog egyes rendelkezéseinek a keleti és erdélyi országrészen hatálybaléptetéséről

A m. kir. minisztérium 1941. évi 5.460. M. E. számú rendelete a magyar kötelmi és hiteljogi jogszabályoknak a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészre kiterjesztéséről

A m. kir. minisztérium 1942. évi 740. M. E. számú rendelete a magyar magánjog hatályának a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekre általános kiterjesztéséről

Levéltári dokumentumok

MNL OL, Igazságügyminisztériumi levéltár, K 583 Egyesített Kúria Általános iratai (1882-1944)

111. cs. 60. t., P. I. 3280/1942/21.
111. cs. 61. t., P. I. 3283/1942/32.
179. cs. 59. t., P. I. 2508/1943/16.
179. cs. 59. t., P. I. 2915/1943/40.
180. cs. 60. t., Pk. I. 3152/1943/8.
180. cs. 61. t., P. I. 39/1943.
234. cs. 59. t., P. I. 1581/1944/49.

MNL OL, Miniszterelnökségi levéltár, K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1867-1944)

1941.02.28.
1941.07.22.
1942.02.03.

Németh Tamás: A magyar királyi csendőrség szervezete

„Mögötted a törvény. Előtted is az legyen.”

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, III. évfolyam, jogász szak

Kulcsszavak: csendőrség, XX. század, Horthy-korszak, rendfenntartás, szervezet

Bevezetés

Publikációm célja a csendőrség szervezeti felépítésének és történetének az ismertetése. Többek között megpróbálok kitérni fontos történeti momentumokra, és a szervezeti rendszerek közötti különbségeket kiemelni, mind az 1881-ben alapított és az 1919-ben újra felállított csendőri testületek között. Dolgozatom a Horthy-korszak csendőrségével foglalkozik behatóbban.

A *csendőrség* (korábban francia eredetű szóval *zsandárság*) Európa számos országában létező, helyenként szervezetileg részben a hadsereghez tartozó, katonai elvek szerint szervezett rendőri szerv, melynek fő feladata a rendfenntartás. A Magyar Királyi Csendőrség 1881-ben alakult meg és egészen 1945-ig (az 1919-es Tanácsköztársaság időszakát leszámítva) működött. Tagjai, a közhiedelemmel ellentétben, magasán képzett, jól kvalifikált, a „szakmájukra” hivatásként tekintő emberek voltak.

1. A csendőrség története

Az első, a csendőrség szervezeti elveinek megfelelő közrendvédelmi testületet Franciaországban hozták létre *gendarmérie* (ejtsd: *zsandármőri*) néven Napóleon uralma idején. Az elnevezés végső forrása a „fegyveres férfiak” jelentésű *gens d'arme* kifejezés, ami a magyar nyelvbe pedig a kiejtés szerinti közelítő leírással *zsandár* formában került be.¹

Magyarországon egészen a 19. századig nem volt olyan központilag szervezett rendfenntartó testület, amelynek fennhatósága az ország egész területére kiterjedt volna. A 19. századig regionálisan (legtöbb esetben vármegyenként) szerveződött és működő rendfenntartó testületek működtek (pandúrok, perzekútorok), ezeknek a testületeknek a felderítési rátája és a hatékonysága, a területi lefedettség kis mértéke, az állomány hiányossága és az együttműködés meg nem léte miatt nagyon alacsony volt, és nem jól működött. Nem tudták biztosítani a korabeli vidéki Magyarországon a vagyon- és közbiztonságot. Ekkoriban éltek fénykorukat a

¹ POMOGYI László: *Magyar Alkotmány- és Jogtörténeti Kéziszlóár*. Budapest: Mérték Kiadó (2008)